

יד
מהר"ע

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצ"ש"ק
חוקת
תמוז ה'תשע"ו ב'שכ"ז
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

מדה כנגד מדה בעניין קרח ועדתו.

בעניין נוסח ברכת "להניח תפילין", מדוע לא תיקנו בלשון "לקשור תפילין".

ביאור גירסת ק"ק תימן יע"א במלת "להניח" שהיא בפתח ודגש.

חשיבות אמירת עלינו לשבח בסוף תפילת שחרית וערבית, ומדוע איננו אומרים זאת

גם במנחה.

דברי חיזוק להימנע מדיבורים או יציאה מביהכ"נ קודם סיום עלינו לשבח.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642

שלוחה 6

קול הלשון – 03-6171031

מספר השיעור במערכת קול הלשון – 483

מספר השיעור בדיסקים ובקו "קול יהודי תימן" – 359

השיעור מוקדש

להצלחת ולרפואת התינוקת מוריה שתחי'

בת ידידנו הרב אסף לוי שליט"א,

ולנו"ב היולדת מרת אֶשרת בת ר' יהודה שתחי'.

המקום ב"ה ישלח להן רפואה שלימה בתוך כל חולי

עמו בית ישראל, ויחזקן ויאמצן בקו הבריאות, וימלא

כל משאלות ליבן לטובה, אכי"ר.

השיעור מוקדש להצלחת ולרפואת התינוקת מוריה שתחיי בת ידידנו הרב אסף לוי שליט"א, מעיר ביתר עילית ת"ו, ולנו"ב היולדת מרת אֶשרת בת ר' יהודה שתחיי. המקום ב"ה ישלח להן רפואה שלימה בתוך כל חולי עמו בית ישראל, ויחזקן ויאמצן בקו הבריאות, וימלא כל משאלות ליבן לטובה, אכ"ר.

מדה כנגד מדה בעניין קרח ועדתו. בעזרת ה' יתברך, ברצוני לפתוח בשאלה, שהפנה אלינו ידידנו הרב יאיר סלב הי"ו מהעיר אשדוד ת"ו.

הוא כתב לי כך, בפרשת קרח, היה קשה לי על המחלוקת של־קרח עם משה רבינו, שנתן לאחיו אהרן את הכהונה וכו'. הוא מאריך כאן, אבל אומר רק את הנקודה העיקרית.

בהתחלה היה מובן, שקרח חולק על משה רבינו, בקשר לכהונה גדולה. ומשה רבינו אמר לו, אתם קיבלתם עבודת המשכן, זביקשתם גם כהונה? משה הרגיש, שהבעיא של־קרח זה עם ה', שהוא ועדתו נועדים על ה', ולא מסכימים עם הנהגת ה'. ובהמשך, שבלעה אותם האדמה. לפני כן אמר משה, וידעתם כי ניאצו האנשים האלה את ה'. משמע שקרח חולק על הנהגת ה' יתברך, ובלעה אותו האדמה. והמאתים וחמשים איש, נשרפו. למה הם לא מתו, באותה מיתה כמו קרח? הרי גם הם היו במחלוקת.

נראה לי בס"ד, בגלל שקרח חלק על הנהגת ה', לכן מת במיתה משונה, והם רק הצטרפו אליו, וחשבו שהמחלוקת על משה, לכן מתו בשריפה. אצלם, זה לא היה כ"כ חמור, כמו אצל קרח, שאצלו היתה הפגיעה בכבוד ה' יתברך.

הספר כלי יקר אומר דבר מבהיל, בשם המדרש [בפסוק א' ד"ה אמנם], נראה שקרח חלק, על מציאות ה' יתברך. כדי לחזק את מחלוקתו עם משה רבינו, טען שהעולם קדמון כקדמות ה' יתברך, ואמר 'כי כל העדה כולם קדושים

ובתוכם י"י מדוע תתנשאו על קהל י"י. דהיינו, הכלי יקר שואל, למה כתוב זבתוכם י"י, היה צ"ל זבראשם י"י. אלא, ממ"ש זבתוכם, משמע כי הוא מחשיב את הקב"ה, כחלק מן העולם. ודעתו, כמו שאין יתרון ושררה לשום נוצר על חבירו, כדרך שאין קדימה ח"ו לו יתברך על ברואיו. אין בעולם, מישהו היותר גבוה. א"כ, מה השררות האלה? וזהו שנאמר זבתוכם י"י, והיה ראוי להיות ה' בראשם, ולא בתוכם באמצע, אלא הורה והודה כביכול שאין לו קדימה. ק"ו בן בנו של־ק"ו, למה תתנשאו אתם.

אם כן שאלתו, למה אומרים שמחלוקת קרח ועדתו ומשה, ומשמע שהם חלקו על משה, ולא על ה'. ואם היה חולק על משה, אז לא היה מת במיתה משונה כזאת. הרי במחלוקת קרח ועדתו, אומרים שהם חלקו על משה, ולא על ה'. ואם הוא חלק רק על משה, מדוע קרח קיבל עונש מיוחד, ומת במיתה משונה.

כמובן, זה לא נושא השיעור, כיון שהשיעור אינו מיועד לדרשות. וגם ב"ה זכינו ויש את הספר נפלאות מתורתך, ולא חסר עוד פרשנות וספרים.

בכל אופן נאמר בקצרה, לחדד את העניין, ולהשיב על שאלתו, מה ההבדל בין קרח, לבין כל עדתו? למה דוקא הוא מת, במיתה קשה?

חושבני כי הדבר מתורץ, על פי מה שראיתי כותבים, לגבי ההבדל שבין קרח לבין המן. לכאורה, מדוע קרח נבלע עמוק באדמה, כפי שנאמר זפצתה האדמה את פיה, ואילו את המן, תלו על עץ גבוה חמשים אמה?

אלא התשובה, כי זאת מדה כנגד מדה. דהיינו, קרח רצה להוריד את משה רבינו, לכן הקב"ה הוריד אותו לעמקי שאול. ואילו המן, רצה לתלות את מרדכי, ולכן מדה כנגד מדה, תלו אותו על העץ.

שערי יצחק – השיעור השבועי

להתעטף בציצית, 'להתעטף' [תוספתא שם הט"ו] מדכתיב [דברים כ"ב, י"ב] 'גדילים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך אשר תכסה בה'. עיטוף זהו הכיסוי. הכי נמי בתפילין. למה לגבי תפילין, ניתקן לשון 'להניח', ולא 'לקשור'?

מתרץ הב"ח, ויש לומר, דעיקר מצות תפילין הוא, שיהיו מונחים עליו כל היום. ואם היה מברך 'לקשור', הוה משמע דבמה שקושר תפילין על ידו ועל ראשו רגע אחד, ואח"כ מסירן, יוצא ידי חובתו. לכך תיקנו 'להניח', דמשמע שיהיו מונחים עליו שעה אחת על כל פנים.

כלומר, חז"ל רצו, שלא תהיה טעות, על ידי נוסח הברכה. אם אנשי כנסת הגדולה היו מתקנים לומר, 'לקשור תפילין', היה משמע שהאדם ישים את התפילין על ידו, יקשור ויהדק אותם, ומיד יוציא אותם. אבל המצוה היא, להניח את התפילין, כמה שיותר הרבה. אם היה אפשר, אפילו כל היום. אם היינו יכולים, אם היתה לנו את האפשרות, לשמור על התפילין בקדושה ובטהרה, ולא להסיח את הדעת מהם, אכן כך היה צריך להיות. בדורות הראשונים, אפילו בזמן מלחמה לא חלצו את התפילין. אפילו ישנם האומרים, כי זאת עיקר המצוה מן התורה. אבל בכל אופן, ראוי היה לעשות כך, כי זאת המצוה בשלמותה. זה כמו לגבי סוכה, שראוי לשבת כל היום בסוכה. אלא מאי, אם אין לנו ברירה, יושבים רק מתי שמוכרחים. לכן קבעו את לשון הברכה, להניח תפילין. כך הוא מתרץ.

בעז"ה, אולי בהמשך נראה תירוצים אחרים, לגבי השאלה הזאת.

ביאור גירסת ק"ק תימן יע"א במלת 'להניח' שהיא בפתח ודגש.

כעת בעזרתו יתברך, ברצוני לעמוד, על דקדוק נוסח הברכה. לכאורה, מדוע אנחנו התימנים אומרים, להניח תפילין, בפתח ודגש?

חושבני, שזה יכול להרגיע את השאלה הזאת. בכדי להבין, כי מְשַׁפְּטֵי יְיָ אָמֵת צְדָקוֹ יַחֲדוּ [תהלים י"ט, יז]. הכל במדה ובמשקל ובמשורה.

בעניין נוסח ברכת 'להניח תפילין', מדוע לא תיקנו לברך בלשון 'לקשור תפילין'.

במצות תפילין, הברכה היא 'להניח תפילין'. דנים המפרשים, מדוע חז"ל תיקנו בנוסח הזה, ולא בלשון התורה, וקְשַׁרְתֶּם לְאוֹת עַל יַדְךָ וְהָיוּ לְטִטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ [דברים ו', חז"ל]? הרי נוסח הברכה, לכאורה היה צריך להיות, אשר קדשנו במצותיו וציונו לקשור תפילין?

הב"ח [או"ח סי' כ"ה] כותב בעניין זה כך, ויניח של יד תחילה ויברך וכו', פירוש, ברכת 'להניח', קאי נמי על תפילין שלראש. דהיינו, ברכת להניח תפילין, מתייחסת גם הלאה על תפילין שלראש. אלא דעל שלראש, שהוא גמר המצוה ועיקרה, דיש בה ארבעה בתים ושיני"ן, מוסיף עוד לברך 'על מצות תפילין'. בתפילין שלידי, ישנו רק בית אחד. הכל נכלל ביחד. אבל בתפילין שלראש, יש את השיני"ן, ואת רוב שם השם, האות שי"ן והאות דל"ת וכו'. הוא מאריך על כך.

ובהמשך דבריו, הוא מביא את השאלה שהזכרנו מקודם. וז"ל, ואם תאמר, מפני מה תיקנו ברכת 'להניח', ולא 'לקשור תפילין', כדכתיב 'קשרתם'. וכמו שתיקנו [סוכה מ"ו, תוספתא ברכות פ"ו הי"ד] 'לישב בסוכה', משום דכתיב [ויקרא כ"ג, מ"ב] 'בסוכות תשבו'. הרי ברכת 'לישב בסוכה', מקבילה ללשון התורה, 'בסוכות תשבו'. לכן תיקנו חז"ל את הנוסח, 'לישב בסוכה'. ו'על נטילת לולב' מדכתיב [שם כ"ג, מ'] 'זלקחתם לכם'. הרי בלשון חכמים, לקיחה היינו נטילה. אולי בגלל, שלמלה לקיחה, ישנה גם משמעות שלקניין. לכן, לא רצו לתקן בלשון 'זלקחתם לכם', כי לא מספיק לקנות, אלא צריך ליטול. כמו כן, ברכת

הרי מרן בשו"ע [סי' כ"ה סעיף ז'] כותב בזה"ל, יברך 'להניח' בקמץ תחת הה"א, ולא בפתח ובדגש.

מהרי"ץ זיע"א [בעץ חיים דף קפ"ז ע"ב, ודף קפ"ז ע"א] כותב בעניין זה כך, להניח תפילין, בתכאליל ניקדוהו הה"א בפתח והנו"ן דגש, ובש"ע כתב, שהה"א בקמץ. על שם, לְהַנִּיחַ בְּרָכָה אֶל בֵּיתָךְ [יחזקאל מ"ד, ל']. והרב מנחם לונזאנו בספר מעריך, השיג על זה. וז"ל, ואני אומר שטעות הוא, כי להניח בנו"ן רפה, רצה לומר לתת מנוחה, כמו שאומרים בליל שבת, כי בס רצה להניח להם, וכן להניח ברכה אל ביתך, ר"ל שלא תהא ברכה עוברת, אלא נחה וקיימת. אבל הכא, צריך להיות להניח, בנו"ן דגושה, ר"ל לשום תפילין. כמו נר חנוכה, מצוה להניחה על פתח ביתו, וזהו האמת וכו' עכ"ל. וזה מסכים לגרסתנו.

יוצא, כי ישנה מחלוקת, בעניין זה. עפ"י דעת השו"ע, המלה 'להניח', צריכה להיות בקמץ ורפי. איך הספרדים יסבירו את לשון השו"ע? הרי אצלם, אין הבדל בין קמץ לבין פתח? לשיטתם, מספיק היה למרן לומר, כי זה בדגש, וזה בלי דגש. כי אצלם, הקמץ והפתח, הם אותו הדבר.

האמת היא, כי מקצת מדקדקים ספרדים מודים, שצריך להיות הבדל בין קמץ לבין פתח. אבל הבעיא היא, שהם מודים בכך, רק בתורת תירוץ. דהיינו, כאשר שואלים אותם על כך, הם אומרים שישנו הבדל. אבל בפועל, הם לא מקיימים זאת, ואינם מלמדים את הציבור, כיצד להגיד זאת? ובסופו של דבר, העניין נשאר כמות שהוא, וחבל. כאשר שואלים אותם, הם אומרים, כן, ישנו הבדל. נו, א"כ אולי תלמדו את הציבור, שידעו לעשות את הקמץ קצת יותר גבוה? לא או, בחולם. אבל לכל הפחות, משהו באמצע. אלא מאי, אולי זה קשה, א"כ הדבר אומר דרשני.

כמרכז הם מודים, לגבי האות דל"ת הרפויה. כי אחרת, לא מובן על מתכונתו מה שחז"ל אומרים [עיין ברכות דף י"ג ע"ב], שצריך להאריך בדל"ת שלאחד, כדי להמליך את הקב"ה בארבע רוחות העולם. וכי כלכך קשה לומר, דל"ת רפויה? מה נפשך, הרי אתם מודים, כי זאת היא האמת.

והאמת היא, כי לא רק התימנים קראו כך בעבר, אלא גם הבללים והחלבנים, היו קוראים כך. הם קראו נכון את המלה 'אחד', בדל"ת רפויה. אפילו בתפילה, מי ששמע את הזקנים שלהם, הם אומרים 'מחיה המתים', בתי"ו רפויה. אבל לצערינו, הדור החדש הפסיק זאת. אפילו הפרסים והבוכרים בעבר, ידעו לעשות את הקמץ יותר גבוה. אבל זה, הדור הישן. אולם הדור החדש, אדרבה, הם מקלקלים את המבטא, ואינם שומרים עליו.

בנדון דידן, ההבדל העיקרי מבחינתם הוא, האם האות נו"ן דגושה, או שלא. את זאת, הם כן שומעים. כנראה בגלל כך, העניין אצלם אינו כ"כ ברור. אצלנו התימנים, ההבדל הוא 'שמים וארץ'. אי אפשר לטעות, בין 'להניח' בקמץ, או 'להניח' בפתח, כי ההבדל הוא גדול.

בכל אופן, מהרי"ץ מעיד, כי בתכלאל הנוסח הוא בפתח. אמנם, השו"ע אומר אחרת, אבל מהרי"ץ מביא כנגד זה, את דברי מהר"ם לונזאנו, הטוען כי זאת טעות. לפי דבריו, זה חייב להיות דוקא בדגש, כי אם אתה אומר להניח בקמץ, זהו לשון מנוחה. הדבר כפי שאנו אומרים בברכה מעין שבע, 'כי בס רצה להניח להם'. הרי השבת, היא שבת מנוחה. הקב"ה רצה בעם ישראל, לתת להם מנוחה ביום השבת. ואותו הדבר, 'להניח ברכה אל ביתך'. אבל לגבי תפילין, לא מתכוונים על מנוחה, אלא רוצים שהתפילין יהיו מונחות. זהו כפי שאתה אומר לגבי נר חנוכה, מצוה להניחה וכו'. כך אומר מהר"ם לונזאנו.

שערי יצחק – השיעור השבועי

כזאת, להניח. אמנם ישנן מלים אחרות, כגון וְהִנְחֵתוּ (דברים כ"ו, י"ז). הדבר אמנם מובן מאליה, שצריך להיות בנ"ד משקל להניח, אבל כיון שיש במקרא מפורש רק את המלה הזאת, להניח, אזי עדיף לומר לדעתם בנוסח הברכה כפי שכתוב בפסוק. למרות שבעצם, בפסוק בכלל לא מדובר על התפילין, אלא על דברים אחרים. אבל נראה להם וכן למרן, שעדיף וראוי לברך כך.

אבל הלבוש, טוען אחרת. הוא כתב בזה"ל, וצריך לומר "להניח" בקמ"ץ תחת הה"א, ולא בפת"ח תחת הה"א. וכתב הבית יוסף, אף כי אין חילוק במשמעות, מכל מקום ראוי לברך בלשון הכתוב, שכן מצינו פסוק "להניח ברכה אל ביתך" עכ"ל. ונראה דלא דק, כי ודאי דינא הכי הוא, שיש לומר הה"א בקמ"ץ ולא בפת"ח. אבל לא מטעמיה, כי חילוק רב יש ביניהן, בין קמ"ץ לפת"ח במשמעות, וכמעט שני הפכים הם. כי כשהוא בקמ"ץ, הוא מבניין נחי העיי"ן, ושרשו נוח, שהיא לשון מנוחה ונחת. כמו, ותנח התיבה וגו' (בראשית ח', ד'), וינח בכל גבול מצרים וגו' (שמות י', י"ד). וכן, להניח ברכה אל ביתך, פירושו תנוח הברכה בביתך. אבל כשהוא בפת"ח, הוא מנחי הפ"א יו"ד, ושרשו ינח, שהוא לשון הנחה ועזיבה. כמו, ויניחוהו מחוץ לעיר וגו' (בראשית י"ט, ט"ו), אחיכם האחד הניחו אתי וגו' (בראשית מ"ב, ל"ג), לא יניחו ממנו עד בקר (ראו שמות ט"ז כ"ג-כ"ד), ודומיהם. לפיכך, אם היה אומר "להניח" בפת"ח, היה משמעותו היפך הכוונה, רוצה לומר שיניח ויעזוב את המצוה וילך לו, ולא יקיימנה. לכך יאמר "להניח" בקמ"ץ, שמשמעותו שציווה לנו שנעשה להם מקום, שיניחו שם על זרועו או על ראשו. לכן, דעתו כי חייב להיות להניח (בקמ"ץ), ולא להניח (בפתח).

על כך בא האליה רבה, ומביא את דברי ספר מצת שמורים, בשם ספר המעריך. כי אדרבה, מי שאומר להניח בקמ"ץ, הוא טועה, כי זאת לשון מנוחה.

החיד"א בספר מחזיק ברכה [או"ח סי' כ"ה], הביא את דברי מהר"ם לונזאנו, וכתב כך, הרב מהר"ם די לונזאנו במעריך, ערך מלחמה נגד מרן, וכתב דצ"ל בפתח ודגש. והרב אליה רבה, מלאך מליץ טוב על מרן, שהדין עמו. גם הרב מור וקציעה, עם שהראה פנים לדברי מהר"ם די לונזאנו, מסיק שיש לומר בקמ"ץ.

כידוע, לחיד"א ישנה לשון מליצית. הספר הידוע בשם 'הערוך', להר"ר נתן, שהיה קדמון. ישנן עליו הוספות, שלרבי מנחם דה לונזאנו. הוא קרא לזה בשם 'מעריך', כיון שהוא משלים את ספר הערוך. הוא מפרש את מלים רבות נוספות, שאינן מוזכרות בספר הערוך, ועוד חידושים אחרים. לכן כותב החיד"א, כי 'במעריך ערך מלחמה נגד מרן'. לכתוב על מרן, שזה טעות? זאת מלחמה. לשון נופל על לשון. אבל כפי שידוע, זהו ספר מלחמות י"י.

מצד שני, החיד"א מביא את דברי האליה רבה, שהוא מלאך מליץ טוב על מרן. זהו מלשון הפסוק, אִם יֵשׁ עָלָיו מְלָאךְ מְלִיץ אֶחָד מִנִּי אֶלְף (איוב ל"ג, כ"ג). א"כ, האליה רבה, הוא מלאך, אליהו הנביא המלאך, כי הוא בא וישיב את מרן. תכף נראה את דברי הלבוש, ואת לשון האליה רבה בעניין זה.

האמת היא, כי בנ"ד ישנם כמה דברים, אשר אינם מחודדים מספיק.

כאשר מרן כתב בשו"ע, להגיד 'להניח', הוא לא התכווין לומר, כי חובה להיות בדוקא כך, אלא שהוא מעדיף את הגירסא הזאת. והראיה היא, כי בספרו בית יוסף, מרן כותב שזהו אותו הדבר. אין חילוק במשמעות. כך הביא בשם האגור, בשם מהר"י מולין, זהו מהרי"ל. אין הבדל במשמעות, בין להניח (בפתח), לבין להניח (בקמ"ץ). זה אותו הדבר. אבל בכל זאת, מרן בשו"ע מעדיף להגיד להניח בקמ"ץ, כי ראוי לברך בלשון הכתוב. שכן מצינו פסוק, להניח ברכה אל ביתך. כי במקרא, לא מצאנו מלה

הדבר קצת מפליא. לפעמים ישנם שני גדולים, המביאים את אותו הפסוק, אבל כל אחד מביא אותו כראיה לצד שלו. למשל, הפסוק 'להניח ברכה אל ביתך'. הלבוש מביא מכך ראיה לשיטתו, ומהר"ם לונזאנו סובר שזה ההיפך. כי האמת היא, שהמושגים הם מאד קרובים. לכן, יש קצת מקום, להסתכל על העניין משתי זוויות. בכל אופן, האליה רבה מביא את דברי ספר מעריך, כפי שמהרי"ץ הביאו, שלפי דבריו זאת טעות להגיד 'להניח' בקמץ, וכותב על זאת האליה רבה כך, ותימה עליו, שמלאו ליבו לחלוק על שו"ע, והוא מהאגור. גם לא ראה את דברי הלבוש, שדחה זה מפסוקי דאורייתא.

הוא טוען עליו, גם לגבי ראייתו מדברי הגמרא, 'מצוה להניחה על פתח ביתו'. אפשר גם בחנוכה, צריך להגיד בקמץ. מי אמר, שצ"ל להניחה? וכי ישנו ניקוד בגמרא? אלא, צ"ל להניחה על פתח ביתו. כך הוא טוען.

ובהמשך דבריו, הוא כותב עוד כל מיני טענות, ומביא עוד פסוקים, כגון, חבור אפרים עצבים הנח לו, ועתה הניחה לי, ועתה הניחה לי והנחתיו על אדמתו, להניחו במדבר. שעניין כולם, העזיבה. הוא מאריך להביא ראיות, מפה ומשם.

והוא כותב בהמשך, ומצאתי בפסקי התוס' [מנחות סי' קנ"ב] ז"ל, יברך 'להניח' ברפה, ולא 'להניח' בדגש. הוא לא אמר, האם זה בקמץ, או בפתח? כנראה, מי שכתב את פסקי התוס', הפתח והקמץ היו אצלו אותו הדבר. לכן, הוא עורר רק את הנקודה הזאת, שלדגש ורפה.

אבל האליה רבה אומר, ע"כ נראה פירוש, דיברך בקמץ, כי בפתח הוא בדגש. האמת היא, כי זה מחייב האחד את השני. משום שאם זה בפתח, חייב להיות דגש. ואם זה בקמץ, חייב להיות רפה.

ברצוני להסביר זאת בס"ד, ולענות על קושיות האליה רבה.

ראשית, לגבי הטענה, 'איך מלאו ליבו לחלוק על השו"ע? זהו דבר, אשר צריך לדעת אותו, כי הוא כלל לאורך כל הדרך. החיד"א, לא התייחס לטענה זו, כיון שלפני כן [שם בסימן כ"א], כבר היה דבר כזה, וגם שם האליה רבה שואל על מהר"ם לונזאנו, איך אתה חולק על שו"ע? והחיד"א התייחס לכך כבר שם.

מהר"ם לונזאנו, בספרו עדי זהב, מדבר לגבי השאלה, האם מותר לאדם לגרור את הטלית על הקרקע?

דרך אגב, זהו לימוד זכות על כמה מן התימנים. כי ראינו וגם שמענו, רבים מבני הדור הקודם, שלא היו נזהרים בכך. דהיינו, הם לא היו מקפידים, אם הטלית תיגרר על הקרקע. ומכ"ש אם היא מונחת רק על הקרקע, בלי לגרור ולמשוך, כגון אדם העומד בתפילה, ואפילו שליח ציבור. ולכאורה, הרי על זה כתוב בספרים, אסמכתא מן הפסוק וְטֹאטְאִיתָּהּ בְּמִטְאָטְאִהּ הַשְּׂמִד [ישעיהו י"ד, כ"ג]. נאמר על כך, דברים חמורים. כותב מהר"ם לונזאנו, כי אין שום איסור בכך. והוא מביא ראיה, מבן ציצית הכסת, שהיו ציציותיו נגררים ע"ג כרים וכסתות. לא אאריך בעת, בנושא הזה. וכן למעשה אנחנו נזהרים שלא תיגע בקרקע, וכל שכן רצועות התפילין דפשיטא וועיין שו"ת החיים והשלום למהר"ח כסאר סי' ח'. בכל אופן, מסקנתו להתיר זאת. טוען עליו האליה רבה, וכי לא ראית, שהבית יוסף כתב בשם האגור, שהדבר אסור?

כותב החיד"א כך, יש לאדם ליזהר, כשהאדם לובש טלית, שלא יגרור וכו'. וכתב הלבוש, ועליו הכתוב אומר, וטאטתיה במטטא השמד. וראיתי להרב אליה רבה שכתב וז"ל, בספר מצת שמורים בשם עדי זהב, האריך לחלוק על הלבוש, שנתן עונש זה. אלא, דאין אסור משום ביזוי, כדמוכח מבן ציצית הכסת, שהיו ציציותיו נגררין. אלא הטעם, שידרוס עליהם ויפסקו, ולא יוכל לתקנן מיד. ולא ראה, שכן כתב הב"י

שערי יצחק – השיעור השבועי

למד כמה שפוט, ולפי זה הוא ידע לפרש הרבה מלים קשות. כלומר, על ידי שלמד את הלשונות הללו, לשון יונית, לשון תורכית, לשון ערבית. אולי מן השמים רצו, שעיי"ז הוא יפרש הרבה דברים סתומים, בלשונות חז"ל ובמדרשים ובספר הזוה"ק. מלים קשות, שלא ידעו לפרשם כראוי, כיון שלא ידעו את השפה. בכל אופן, הוא היה גוברא רבא.

לכן, זאת אינה טענה, ובפרט כיון שהוא היה כמעט בדור שלאחר מרן, בדור שלמההרח"ו, והוא לא נרתע מכך.

לגבי השאלה השנייה, ששאל האליה רבה, כי גם בש"ס צריך להיות בקמץ, חושבני כי התשובה לכך פשוטה מאד.

נראה את לשון מהר"ם לונזאנו בעצמו, בספר מעריך, שבסוף ספר הערוך. וז"ל, תפילין, נהגו העולם לברך להניח תפילין, בנו"ן רפה, כי כן כתב האגור, והביא דבריו בית יוסף, ולא חשש לבדוק אחריו. כבר בהתחלה הוא אומר, כי מה שהעולם אומרים 'להניח', זהו בגלל שכך כתב האגור. דהיינו, אם האגור לא היה כותב זאת, לא היה מנהג כזה. משמע, מזה ובצירוף ראיות נוספות, שהיו לפני כן שאמרו כך, והיו שאמרו כך. אבל בגלל שכך כתב האגור, נתפרסם הדבר לומר כך.

ממשיך מהר"ם לונזאנו וכותב, וכן כתב בש"ע. ואני אומר, שטעות הוא. כי להניח בנו"ן רפה, ר"ל לתת מנוחה. כמו שאומרים בליל שבת, כי בס רצה להניח להם, וכן להניח ברכה אל ביתך, ר"ל שלא תהא ברכה עוברת, אלא נחה וקיימת. אבל כאן צ"ל להניח תפילין, בנו"ן דגושה, וצ"ל לשום תפילין, כמו נר חנוכה מצוה להניח על פתח ביתו וכו'. הנה זאת חקרנוה, כן הוא. וזהו האמת. השומע ישמע.

חושבני, כי הדבר פשוט מאד. הוא אומר, שנהגו העולם לברך להניח תפילין. ובנר חנוכה, הם אומרים, להניח, להניחה. נכון

בשם האגור ומרדכי. וקושיא מבן ציצית הכסת, נראה כיון דהיו נגררים על כרים וכסתות, אין ביזוי כל כך עכ"ל. והרב המחבר עדי זהב, הוא מהר"ם די לונזאנו, ובודאי דבין ראה שכ"כ המרדכי והאגור או לא ראה, קסת"ו לא נסוג אחר. לא משנה לו, מי אמר.

דידוע, דהרב הנזכר, דמיונו כאריה בנגלה ובנסתר, לא ייחת מפני כל. ומה שדחה לקושיית בן ציצית הכסת, דבריו קשים. דמבואר בדברי עדי זהב, שהביא מצת שמורים, דהראיה היא, דבן ציצית הכסת ציציתו נגדרת על גבי כרים וכסתות, ומשמע הא שאר כ"ע, ציצתם נגדרת לארץ. ע"ש דף כ"ט מספר מצת שמורים. וא"כ, מאי קאמר הרב אליה רבה. הוא דוחה את הראיה, מבן ציצית הכסת.

הערה מהקהל: בפרט פה, לגבי גירסת להניח, שזה שייך לדקדוק. תשובת מרן שליט"א: נכון, שהוא בעל מקצוע. מדקדק עצום הוא היה, כנודע למשל מחיבורו אור תורה, שמהרי"ץ ג"כ מביא אותו במקומות רבים בחלק הדקדוק.

הדפיסו ספר שלו בשם דרך חיים, תולדות המחבר שהוא מהר"ם לונזאנו, ומביאים שם [בדף כ"ט] את מה שכתבו עליו גדולי ישראל. כגון, גדול הדור, אביר בתורה, מדקדק גדול, ומשורר עצום. כך החיד"א כותב עליו, בספר פתח עינים, ובספר שם הגדולים. הנודע ביהודה כתב עליו, הרב שלכל בני הגולה. חכמים נוספים כתבו עליו, חסיד ומקובל, כולל כל החכמות, חכם אמיתי, גדול דעה, הרב העצום עיר וקדיש, הרב האלדי.

יתירה מכך, למעשה מהר"ם לונזאנו, ירה כברק חיצו, כנגד גדולי עולם. מבחינתו, הוא יכול לחלוק גם על הרמב"ם, ועל הרשב"א, ועל בעל חובות הלבבות. כנראה בגלל כך, הוא סבל הרבה, והיה צריך לנדוד בכמה ארצות. אבל הוא אמר, שהוא הרויח מכך, כי עיי"כ הוא

שהגמ' אינה מנוקדת, אבל אתם עצמכם קוראים בגמרא, להניחה על פתח ביתו, כי זה מה שמפורסם. א"כ, אתם סותרים את עצמכם. בסדר, לגבי תפילין, אתם אומרים כפי מסורת הקריאה המקובלת בעולם, כי זה נהיה מנהג בגלל דברי האגור. אבל לגבי הגמרא, שהאגור לא דיבר על כך, אתם קוראים להניחה. שמע מינה.

לגבי מה שהאליה רבה אומר, שזה צריך להיות בקמץ, להניחה ה"א בקמץ, מי שמבין בדקדוק, ולכל-הפחות יש לו חוש בלשון הקודש, יודע כי הדבר לא יכול להיות. אי אפשר להגיד להניחה, אלא צריך להגיד להניחה. למ"ד בפתח (לא בשוא), וה"א בחטף-פתח (ולא בקמץ). על משקל להשיבו אל אביו ובראשית ל"ז, כ"ב] וכדומה. בודאי שלפי מסורת העולם, אומרים להניחה. כך מקובל מדורי דורות. כך קוראים בגמרא, וכך קוראים בפוסקים. הדבר סימן, שזאת המסורת מדורי דורות. בניקוד זה כפי שאמרנו, הדבר יותר גדול וניכר טפי, ואיך טעו בקריאה הנמסרת ברציפות מדור לדור בעל פה, במילתא דשכיחא. רק שלפי דבריו, בעניין התפילין, האגור הטעה אותם, אבל כך צריך להיות.

גם בספר מנחת אהרון, שחיבר מהר"ר אהרן פרדו, טען את הטענה הזאת. וזה לשונו [כלל ח' אות ז', שמעתי ולא אבין. שאם כדבריו, עשה למרן ז"ל, כטועה בפשוטות. ולאחר אלף אלפים מחילות, שפיר אמר מרן. דיש מקום להשיב על דבריו, דמה שהניח לנו הניחה סוברת, דמה שכתוב נר חנוכה מצוה להניחה, שהיא נקודה פתח ודגש אחריו, לא ידעתי מנא ליה הא? שלא ראינו עדיין הש"ס מנוקדת, לדעת בְּאֶרֶשׁ אם היא בקמץ או בפתח. ותו, לו יהי כדבריו, שמנוקדת בפתח, התם נמי כוונת רז"ל, שיעזבנה במקומה. שלא יאמרו, לצרכו הדליקה. ולפיכך נקטו לשון להניחה, שתהא מונחת שם. ואין מפה ראייה על ברכת להניח, אם תהיה בקמץ או בפתח. הוא בעצם שאל את

השאלה הזאת, וענה על כך. לפי מה שאנחנו אומרים, הדבר מיושב. ובהמשך בס"ד תראו, כי יתיישבו גם הנקודות האחרות.

מדוע אני אומר זאת? הראו לי בעלון בית נאמן [גליון י"ח, פרשת קרח התשע"ז] שכתוב שם כך, בנוסח הברכה 'אקב"ו להניח תפילין, האם אומרים להניח (בלי דגש בנו"ן) או להניח (בדגש בנו"ן)? מרן בב"י [סי' כ"ה] מביא בשם ספר האגור [סי' ל"ז], לומר להניח תפילין בלי דגש, וכך הוא פסק בשלחן ערוך [סי' כ"ה סעיף ז']. אבל לעומת זה, רבי מנחם די לונזאנו בספר המעריך [דף מ"ו ע"ב] אומר שזו טעות, וצריך לומר להניח עם דגש, כי הכוונה לשים את התפילין, ומה זה להניח בלי דגש? והוא אומר שם, 'אני כותב את דעתי, והשומע ישמע'. והתימנים, נוהגים כמוהו. וכך כותב הרב רצאבי, שהם נוהגים לומר להניח בדגש.

ולכאורה, הוא טוען טענה נכונה, מה זה להניח? אמנם האגור מביא פסוק ביחזקאל [מ"ד, ל"ז, להניח ברכה אל ביתך, אבל מה זה שייך לכאן? הרי שם הכוונה, שהברכה תנוח בבית?

ובא הרב חיד"א [מחבר"ר סי' כ"ה אות ו'], והביא תשובה יפה מאד בשם הרמ"ז – רבי משה זכות [באגרותיו], שהנכון לומר להניח בלי דגש וכו'. אלו המשך דברי המחזיק ברכה, מה שהתחלתי לקרוא מקודם. הוא בא ועונה על כך.

האמת היא, כי כבר בספר מעיל קטון [הלכות תפילין סי' ד', שולי המעיל אות ל"ז], הבאתי את זאת. הדבר איננו חידוש.

כתבתי שם בס"ד כך, ודע, כי גירסת הברכה, מקובלת בידינו מפי רבנן דוקנאי, להניח, הה"א בפתח והנו"ן דגושה. וכן הוא בתכאליל הקדמוניות כתיבת יד, אשר יסדו רבותינו חכמי תימן הראשונים נע"ג, לפי מסורת אבותיהם שבידיהם.

בכל אופן, רבינו זכריה הרופא, שואל כך. ולמה מברך על של־ראש על מצות תפילין, ועל של־יד להניח? הרי אם האדם שח בין תפילין של־יד לבין תפילין של־ראש, הוא מברך על מצות תפילין. למה לא מברכים, להניח תפילין? כמו כן, אם יש לאדם רק תפילין אחד. כגון, רק תפילין של־יד, עליו לברך. כאשר מניחים שני תפילין, האחד פוטר את השני. אבל אם האדם מניח רק של־ראש, עליו לברך על מצות תפילין. לכאורה, למה לא להניח? התשובה היא, לפי שתפילין של־ראש, כבר היא קשורה, ואינו צריך עוד לעשות כלום. אמנם של־יד, עדיין צריך לקצר ולהרחיב, מן הַיּוֹכֵן וְהַנִּיחָה שָׁם [זכריה ה', י"א].

הוא אומר, כי ישנו הבדל ביניהם. לגבי תפילין של־ראש, אין הרבה מה לעשות, הכל כבר מוכן. האדם לוקח את התפילין של־ראש, והוא בסה"כ שם אותו על הראש. אבל בתפילין של־יד, הוא צריך להניח. דהיינו, הוא צריך לסדר, צריך לקצר את הקשר או להרחיבו, להתאים אותו על היד וכו'. אם כן יוצא, שהוא צריך לפעול, בכמה דברים. הוא לא רק שם וזהו, אלא יש לו כמה פעולות. הוא מביא את הפסוק בספר זכריה, וְהַיּוֹכֵן וְהַנִּיחָה שָׁם על מְכַנְתָּהּ.

תכף בס"ד נראה, כי גם רבינו יהודה ברבי יקר, הביא את הפסוק הזה. הדבר מעניין, כי שניהם הביאו את הפסוק הזה, ושם זה כתוב בדגש.

ובסוף ציינתי, ועיין עוד במחזיק ברכה סי' כ"ה סק"ו. זהו המחזיק ברכה, המובא בעלון בית נאמן.

הסיבה שלא עניתי על דבריו, פשוטה מאד. כי מי שיעיין בספרים שמדברים מקודם, יראה כי שם כתובה התשובה על מה שהוא טוען. אבל כעת, כבר נראה זאת בהמשך.

קשה להיכנס כעת לכל פרטי פרטים, כיון שאלו מים שאין להם סוף. הרבה ספרים, מדברים על הנושא הזה. אלה אומרים בכה,

פירוש ראשי התיבות נע"ג, נ'שמתם ע'דן ג'ן. למה 'עדן ג'ן, ולא 'גן עדן? בכדי שלא יהיה ר"ת נג"ע. הפכו את המלה, שתהיה נע"ג.

ומרן שליט"א מזכיר כאן לציבור לפני שהוא מברך שהכל, כי יש לענות אמן, כפי הקול של־ברכה. כפי שנתבאר בשיעור מוצש"ק בהעלותך ומוצש"ק שלח לך ה'תשע"ו. לא לרדת, ובודאי שלא לעלות.

ובהמשך כתבתי כך, וכן ניקד מהר"י בשירי, כמו שראיתי בתכלאל כתי"ק משנת א'תתקכ"ז לשטרות. ודלא כרבים מחכמי וסופרי התכאליל האחרונות, ובכללם מהר"י ונה, שניקדו הה"א בקמץ והנו"ן רפויה, כאשר ראו שמרן בשו"ע [סי' כ"ה סעיף ז'] כתב שצריך לומר כן, סברו שטעות היתה בידם.

צריכים להבין את הנקודה. רואים כי כל חכמי תימן הראשונים, גרסו להניח. ומאחרי השו"ע, רואים שכבר יש תכאליל המנקדים להניח. מה קרה? הם הבינו שזאת טעות. כיון שהראשונים טעו, הם רצו לתקן את עצמם.

והמה לא ידעו, כי כבר גדול מבני דורו של־מרן, ומדקדק מפורסם, הוא מהר"ם לונזאנו, בעל ספר שתי ידות ושאר ספרים, השיג עליו בספרו הנקרא מעריך (על ספר הערוך), וכתב שטעות הוא לומר בקמץ והנו"ן רפויה וכו', ומביאו מהר"י"ן בעץ חיים ודף קמ"ז ע"א, ובפסקי מהר"י"ן סעיף ו', וכתב עליו שזה מסכים לגרסתנו וכו'.

וכבר האריך בזה הר"י ברבי יקר, רבו של רמב"ן, בפירושו על התפילות וח"ב דף כ"ה, שצריך לומר בדגש. וכן כתב בספר עבודת ישראל [דף נ"ו], ובשם ספר דברי יוסף. וכן מוכח מפירוש הרב רבינו זכריה הרופא, כתיבת יד על הרמב"ם [פרק ד' מתפילין]. רואים קדמון נוסף מחכמי תימן, שהיה פשוט לו שזה בקמץ. בקיצור, המסורת הקדמונית של־חכמי תימן היתה, לומר 'להניח' בפתח ודגש.

בהדיא, כי אם האדם קושר את התפילין, ומסיר אותם מיד, הוא יוצא יד"ח קשירה.

ובעל משנה ברורה [בביאור הלכה סי' ל"ז] כתב, עיין בפרי מגדים שמסתפק, אם מן התורה חייב כל היום, או מן התורה די ברגע אחד שמניח, ומדרבנן כל היום, ובטלוח עכשיו, שאין לנו גוף נקי. ומסיק, דעיקרן של דברים, דאם לא הניח יום א' כלל לתפילין, ביטל מצות עשה. ובהניח רגע עליו, קיים המצוה. אבל מצוה מן המובחר מן התורה, להיותן עליו כל היום וכו' עיין שם.

גם בספר פסקי תשובות [סי' ל"ז] כתב, מה יעשה אדם חולה, שאין לו אפשרות להניח תפילין? או אדם, שקשה לו מבחינת הנקיון? הוא כותב כך, מעיקר הדין, על ידי שמניח תפילין, לשם מצות תפילין, אפילו לרגע אחד בלבד, ובלי לומר כלום, אפילו שלא אמר את הפסוק שמע ישראל, לא אמר שום דבר, אם הוא הניח תפילין, והתכווין לשם מצות תפילין, שוב אינו בכלל קרקפתא דלא מנח תפילין. ולכן במקום חולי ואונס. שאינו יכול לקיים המצוה כתיקונה. אם יוכל לקיימה אפילו לרגע אחד. חייב בזה. וכן במקומות נוספים.

כפי שאמרתי מקודם, מקצת חכמי תימן נע"ג האחרונים שינו זאת, על פי דברי השו"ע שכתב 'להניח', כיון שהם סברו שזאת טעות. ברם לכאורה חשבתני, כי אולי הדבר אינו מוכרח. דהיינו, זה לא שהם חשבו שהקדמונים טעו, אלא שהם סברו כי עדיף לומר 'להניח'. כלומר, גם הקדמונים בסדר, כפי שהבית יוסף אומר, שאפשר כך ואפשר כך, אבל עדיף את לשון הפסוק, 'להניח'. אם כן, אותם מחכמי תימן האחרונים (כפי שהתקבל במנהג שאמי) עשו זאת, רק בתורת עדיפות.

אולם, ראיתי שני דברים. ראשית, השת"ז בודאי לא הבין כך. הוא מביא את טעם הלבוש, ואומר בזה"ל, דמשמע, שיניח ויעזוב המצוה וילך לו. צריך להעיר, כי זאת אינה דעת מרן. כי מרן בב"י אומר, שאין שינוי משמעות. אבל

ואלה אומרים בכה. ועוד מעט נראה, כיצד להכריע לגבי השאלה הזאת. לא לבוא ולהגיד, שזה טועה, או שזה טועה. אלא, כל אחד יחזיק את המסורת שלו. בכל אופן, כך לכאורה. כי אנחנו מחזיקים, שהמסורת שלנו יותר נכונה ומדוקדקת. ובפרט, מפני שאצלנו ישנו הבדל גדול, בין קמץ לבין פתח.

בעל מחזיק ברכה, החיד"א, מביא בהמשך דבריו כך, הגם הלום ראיתי בהשגות הרמ"ז כתיבת יד על ספר מצת שמורים, שכתב על דברי מהר"ם די לונזאנו הנזכר, שהביאם בספר מצת שמורים [דף ס"ד ע"ב] וז"ל, להניח תפילין בנו"ן דגושה, לא נוח לנו בדקדוק זה, כי בפתח ודגש שרשו ינת, ורצונו לומר גם כן לעזוב. ואם יהיה מלשון להניח ברכה [ניחזקאל מ"ד, ל"ז], ניחא. שפירושו, שתהיה התפילה נחה ומונחת בקיום הקשר, שלא תנוד כה וכה. ואף על פי שגם בפתח הוא לשון שימה, כמו שכתוב והנחתו לפני י"י אלהיך [דברים כ"ו, י"ג], מכל מקום כיון דמשמע נמי עזיבה, לא יכון לאמר. ועוד, דאפילו לשון שימה, לא אתי שפיר. דמשמע, שימה גרידא לרגע ועראי. אבל בקמץ, אתי שפיר. שרצונו לומר, שתהיה שם במנוחה וקביעות, ושלא תנוד אנה ואנה עכ"ל הרמ"ז.

דהיינו, אי אפשר לפרש, כי 'להניח' לשים, כי משמע שזהו רק לשים זאת לרגע. אבל אם אתה אומר להניח, פירושו שהדבר קבוע, כי לא מספיק לשים תפילין רק לרגע.

הדבר לא כ"כ פשוט. הבאנו אמנם מקודם את הב"ח, שהוא אומר כך מפורש, כי לכן מברכים 'להניח' ולא 'לקשור', כיון שלשון קשירה, משמע לרגע.

אבל נראה שהאמת היא, כי מצד עיקר הדין, אם האדם מניח תפילין רגע אחד, יצא ידי חובתו. כך נפסק להלכה בלבוש [סי' ל"ז] סעיף ב', נהגו שלא להניחם כלל כל היום, כי סגי להו בקשירה פעם אחת בכל יום, אעפ"י שיסירם מיד, נמי יצא ידי זכירה וקשירה. הוא אומר

שערי יצחק – השיעור השבועי

ג' ביום הניח י"י אלהיך לך. אבל בגמ' דידן אומר בכמה מקומות, מניחין תפילין, בדגש הנו"ן. לכאורה, מה הם מביאים ראיה מדברי הגמרא, הרי בגמ' זה לא מנוקד? אלא הכוונה, שכך מקובל לקרוא. וכיון שמניחו שם כל היום אם ירצה, שייכא בהו שפיר דמי הנחה בדגש, מלשון עזיבה, ואין להקפיד.

לדבריו, זה לא נכון מה שהם טוענים, שצריך להגיד להניח, כיון ש'להניח' זה מלשון עזיבה. כי בסדר, זה פירושו 'עזיבה', תעזוב את התפילין. אדרבה, מה שאתם טוענים, אני מסכים אתכם, אבל הכוונה להניח זאת כמה שיותר הרבה, דהיינו כל היום. תשאיר אותו עליך כל היום.

ועוד כתוב [זכריה ה', י"א] והניחה שם על מכונתה, בדגש הנו"ן. ואינו לשון עזיבה ממש, כי אם מנוחה קיימת. ועל פסוק זה, חיברו בתפילין ברכה זו. חז"ל קבעו את הברכה, על פי הפסוק הזה. כי תפילין נתונין בקיבורת, ובין העיניים, ועל מכונתם. ולכך אומרים להניח תפילין בדגש. וכן [ישעיה י"ד, א"ג], והניחם על אדמתם. ולא שייך הנחה ברפה, כי אם על עצבון ורוגז. כלומר, 'רפוי' היינו, רק אם האדם היה כועס, ואח"כ הוא נרגע. כגון, הוא מביא פסוק בספר ישעיה [שם ג'], ביום הניח י"י לך מעצבך ומרוגזך. או הנחה מעייפות, כגון [ישעיה כ"ח, י"ב] הניחו לעייף. או הנחה מאויבים, כגון [דברים כ"ה, י"ט] בהניח י"י אלהיך לך מכל אויבך. וכולן, הן הנחת הרוח. אבל בהנחת גוף, או דבר על מקום, לא שייך הנחה בדגש.

נראה כי ישנה כאן טעות דפוס, החסירו מלה, וצ"ל, 'לא שייך הנחה אלא בדגש'. וכן [שם כ"ו, ד'] והניחו לפני מזבח וגו', בביכורים, אעפ"י שחזור מיד ואוכלם.

ובהמשך דבריו, הוא כותב כך, על שלייד, שייך לומר להניח, דמשמע על מכון, דכתיב [זכריה ה', י"א] והניחה שם על מכונתה. וכתוב [דברים ו',

בעל שת"ז], הביא דוקא את הלבוש, שלא טוב לומר 'להניח'.

אבל כבר לפניו, כתב זאת רבי יוחנן מזרחי, [מחכמי תימן, לפני 400 שנה. העורך], בפירושו על מס' ברכות [דף י"ב. וז"ל, ולובש התפילין שלייד תחילה, ומברך באיאמ"ה אקב"ו להניח תפילין. ואומר להניח בקמץ, מלשון להניח ברכה אל ביתך. ואם אמרה בפתח, מלשון והניחני שם, שהיא הגניזה.

לא מבינים, את מה שכתוב כאן. יש למישהו רעיון, איך להבין את מה שכתוב פה? לא מצינו פסוק "והניחני שם" בשום מקום.

לפענ"ד, ישנה כאן טעות. לא העתיקו נכון, את כתב היד. חושבני כי כוונתו אל הפסוק, וְכָא אֶהְרֵן אֶל אֶהֱל מוֹעֵד, וּפָשַׁט אֶת בְּגָדֵי הַבַּד אֲשֶׁר לְבָשׁ בְּבָאוּ אֶל הַקֹּדֶשׁ, וְהִנִּיחָם שָׁם וַיִּקְרָא ט"ו, כ"ג. המעתיק או המדפיס טעה כאן, וכתב 'והניחני שם', כי האותיות נו"ן ויו"ד, דומות למי"ם סתומה. במקום 'והניחני שם', צ"ל 'והניחם שם'.

בכל אופן, אם אמרה בפתח, מלשון והניחם שם, שהיא הגניזה. זהו הפסוק בפרשת אחרי מות, לגבי עבודת יום הכפורים, ופשט את בגדי הבד וגו', שאומרים עליו חז"ל [בגמרא מסכת יומא], מלמד שטוענים גניזה. א"כ הוא טוען, כאשר אתה אומר 'להניח', פירושו לגנוז אותם. שוב הפעם, הוא הלך כפי המפרשים האלה, וממילא הם עזבו את שיטת הקדמונים, שאמרו לומר זאת בדגש. ואדרבה, הם טענו שזאת טעות.

ברם, רבינו יהודה ברבי יקר, רבו של הרמב"ן, כבר בזמנו הוא אומר, שזה צריך להיות דוקא בדגש. כמובן, הם לא ראו זאת, כיון שספר זה הרי נדפס רק בזמנינו.

הוא כותב [בחלק ב' דף כ"ד] כך, יש אומרים 'להניח' [רפה בנו"ן של להניח], כגון [ישעיה י"ד,

ח'ו, וקשרתם לאות על ידיך, ונקשר הוא בזרוע, ואינו יכול ליפול. אבל שלראש, אינו כי אם מצח בעלמא, בלא הידוק, והיינו [שם] והיו לטוטפות, ואין אדם יכול להדקם בראש. ולכך מברכים 'על מצות תפילין', דכתיב לעיל מנייהו [שם, ו] אשר אנכי מצוך היום.

הוא מסביר, כי בכדי שלא יפלו התפילין של יד, חייבים לקשור אותם.

אמנם, הוא לא שואל במפורש את השאלה ששאלנו מקודם, למה לא אמרו 'לקשור תפילין', כפי לשון התורה, 'וקשרתם לאות' אבל מתוך דבריו מובן, שכאשר אתה אומר 'להניח', זה כולל את לשון קשירה. דהיינו, 'להניח' בצורה כזאת, שזה ערוך ומוכן, בכדי שלא יפול. עושים את זאת, על ידי שקושרים את התפילין על היד. אמנם לגבי תפילין של ראש, אי אפשר להדקם. הרי בתפילין של ראש, כמה שתעשה, זה לא יהיה מונח בצורה מהודקת.

אם כי הפוסקים כותבים, שהלשון 'וקשרתם' הכתוב בתורה, חוזר גם על שלראש. לכן כתבו, שצריך להדק את הרצועות מסביב. לא להניח את הרצועות על הראש, ואז לעזוב, אלא שיהיה מהודק. אבל בסה"כ, אי אפשר להשוות זאת, לתפילין שליד. כי התפילין של יד, מונחות ומהודקות חזק, ועל ידי זה אינן יכולות ליפול. א"כ, הלשון 'להניח', הוא על ההידוק, על ההנחה בחוזק.

אפשר לומר תירוץ נוסף, מדוע לא קבעו לומר לקשור תפילין, שזה כדי שלא נטעה, שצריך כל יום לעשות את הקשר מחדש. כידוע שיטת רבי אליהו, המובאת בתוספות בגמ' מנחות, שחובה כל יום להתיר את הקשר, ולקשרו מחדש. זה לא נתקבל להלכה. ולפיזה יתכן ג"כ שמתורצת ממילא הקושיא הזאת. כך נלע"ד, וכמדומה אני שתירוץ זה נזכר כבר בכמה ספרים.

דבר נוסף, בספר צלותא לאברהם [ח"א דף כ"ז], הביא את דברי המחזיק ברכה הללו, ואת דברי הרמ"ז, והוא טוען על כך, נוראות נפלאותי וכו'. במלים אחרות, מה שברצוני לומר הוא, שהדבר לא נגמר במחזיק ברכה והרמ"ז, אלא באו אחריו רבים, וכולם דחו את דבריו.

הוא כותב כך, ונוראות נפלאותי על רבינו הרמ"ז זצ"ל, שהיה בקי גדול בלה"ק, איך כתב כדברים האלו, שהנחה בגדר שימה היא, רק שימה לשעה ועראי. והרי מקרא מלא [במדבר ל"ב, ס"ה] ויסף עוד להניחו במדבר, שעניינו שישארו שמה בקביעות. ותרגם אונקלוס, לאוחרותהון במדברא. וכן [שמות ט"ז ל"ג-ל"ד] והנח אותו לפני ה' י"י, ויניחו אהרן לפני העדות למשמרת וכו', ישנה כאן אריכות גדולה, על כל הנושא הזה.

ובסוף הוא אומר, לכן נראה לי ברור, דאף שבשו"ע סתם כהאגור, מ"מ הרי הר"מ דלונזאנו חולק, וגם הלבוש נראה דס"ל הכי, כפי שהעתיקו הפמ"ג. וכבר הוכחנו, שדברי הר"מ דלונזאנו בספר המעריך, נכונים. וצריך לומר להניח, הה"א בפתח, והנו"ן דגושה. וכמו שהסכים ג"כ המקובל בעל מצת שמורים ז"ל, וכנראה שגם הפרמ"ג מסכים לזה.

גם היעב"ץ בספרו מור וקציעה [או"ח סי' כ"ה], למרות שמסקנתו בעצם לומר זאת בקמץ, אבל בכל זאת הוא טוען, כי בפשטות היה צריך להיות 'להניח' בפתח. הוא מאריך על כך ואומר, שאי אפשר להגיד כי זאת טעות. ומצד שני, מי שאומר כי 'להניח' בקמץ זאת טעות, גם הוא מפריז על המדה.

אחרי שהוא מאריך בראיות, הוא כותב כך, יותר ראוי מכל מקום, בפתח. שכך הוא הוראתו, בעצם וראשונה. דהיינו, במושכל הראשון, צריך להיות 'להניח'. משא"כ בשורש נח העי"ן, הוא יורה בראשונה על המנוחה. אלא מאי, הפתח והקמץ, הם לפעמים מתערבים.

שערי יצחק – השיעור השבועי

ובדומה להנחת תפילין, שצריך לקבוע מקום לתפילין, ואז לברך. וכמו שמבואר באו"ח סי' כ"ה סעיף ג', שהמחבר פוסק 'מברך להניח בקמץ תחת הה"א ולא בפתח', ובמשנ"ב מביא שהוא לשון הנחה, כמש"כ 'להניח ברכה אל ביתך', ולא בפתח שהוא לשון עזיבה, כמש"כ 'אחיתם האחד הניחו אתי'. וא"כ השאלה, מהי ההנחה כאן? האם זה עזיבה, או קביעת מקום חדש לחפץ? כך כתוב בספר גבורות שמונים [קובץ י' דף קצ"א].

דהיינו, בעניין התפילין, השו"ע פוסק לומר 'להניח' בקמץ. האם פירוש, שהדבר עוזב את המקום הראשון, או שהכוונה היא שהוא קובע מקום אחר. מהו המושג, 'הנחה'? האם, לא מה שהיה מקודם, או דלמא, שמעכשיו יש לי משהו אחר. אלו מושגים, שהם בעצם קרובים האחד אל השני, ולכן קשה לדייק כאן. אבל לפי דבריו יוצא, שזאת מחלוקת ראשונים. אלו דברים דקים, ואין מקום לקבוע בזה דברים במסמרות.

אבל הדבר המכריע, זאת המסורת. אם כך המסורת בעל"פה, כפי שהוכיח מהר"ם לונזאנו, שכולם אומרים 'להניח', ממילא מובן כי כך מקובל בעם ישראל מדורי דורות, וכך צריך להיות העיקר להלכה ולמעשה. וזה בודאי אם אין לו, או בכל אופן לא ידוע לו, מנהג שהוא ההיפך.

צריך גם להדגיש, שגירסתנו המקובלת בידינו מדורי דורות לומר להניח בפתח ונו"ן דגושה, כפי שנהוג עד היום במנהג בלדי, איננה בעיקבות מהר"ם לונזאנו, כפי שנראה כי הבין כך שם בעלון בית נאמן. זה אינו. הגירסא הזאת היא אצלינו בספרים הקדמונים, עוד לפני שמהר"ם לונזאנו נולד. וכך מורה לשון מהרי"ץ, כשהביא את דבריו של מהר"ם לונזאנו כתב שזה "מסכים" לגירסתנו.

אלו לשונות קרובים האחד אל השני. לפעמים משתמשים במונח הזה, אל הכוונה השנייה. אך מכל מקום, מאחר שמצינו בכתוב להניח, שעניינו בעניין הנחה, נכון הוא במטבע ברכה זו גם כן. זאת המסקנא שלו.

אבל, הדבר אינו מוכרח. שהרי הפסוק, לא דיבר על התפילין, אלא על חלה. וכי בגלל שכתוב כך בפסוק, חייבים להגיד כך גם בברכה שמדברת על נושא אחר?

על כל פנים, יש לנו ראייה ממנו, כי בעצם מצד הסברא, היה צריך להיות 'להניח'. וכמובן, זאת היא מסורת הקדמונים, והאחרים שינו זאת בגלל כל מיני קושיות. אבל פשיטא לכל הפחות כי מי שהמנהג שלו אחרת, אינו צריך לשנות את מנהגו.

שאלה מהקהל: א"כ, למה זה גם לשון עזיבה? כגון, וינח בגדו, הניחו איתי?

תשובת מרן שליט"א: לפעמים, משתמשים במושג, הכולל מושג נוסף. ישנן לשונות קרובים, כמו מלים מושאלות. אבל השאלה, מה המונח הראשון? מה היא הפשטות? אפ"י שלפעמים, מצטרפים אליו דברים נוספים.

האמת היא, כי גם מבחינה למדנית, ישנה חקירה מעניינת בהלכות שבת, בעניין עקירה והנחה. כשאומרים 'עקירה' ו'הנחה', על מה מסתכלים?

והנה נראה דיש לחקור בהנחה עצמה, האם פירושה של הנחה, היא הנחת החפץ במקום אחר, וז"א שעכשיו החפץ יהיה מונח במקום שונה מהמקום בו היה מונח קודם. או שהנחה פירושו מלשון 'נח' הים מזעפו, כלומר סיום הפעולה המתבצעת. ואין פירושה של הנחה, הנחת החפץ במקום אחר מזה שהיה בו.

חשיבות אמירת עלינו לשבח בסוף תפילת שחרית וערבית, ומדוע איננו אומרים זאת גם במנחה.

ישנו דבר נוסף, שצריך לעורר עליו. לצערי אני רואה ושומע בזמן האחרון, שישנם אנשים אשר אינם מעריכים את העניין.

חז"ל אומרים [ברכות דף ו' ע"ב] על הפסוק, פָּרַם זָלוֹת לְבָנֵי אָדָם [תהלים י"ב, ט"ז], אלו דברים שעומדים ברומו של־עולם, ובני אדם מזלזלין בהן.

שמתי לב בזמן האחרון, אפילו במקומות של בני תורה, שבאמירת עלינו לשבח, האנשים כבר לא מקשיבים, מתחילים לדבר אחד עם השני, מברכים איש את רעהו בברכת שבת שלום, וכדומה. וזה לא רק ביום שבת, אלא גם בימות החול. לפעמים, כאשר הש"צ אומר, וְהָיָה יְיָ לְמִלְךָ עַל כָּל הָאָרֶץ, בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְיָ אֶחָד וְשִׁמּוֹ אֶחָד [זכריה י"ד, ט"ז], גם הש"ץ נשאר בסוף 'אחד'... הוא נשאר לבדו, כי כולם כבר גמרו לפניו.

שמעתי פעם אומרים, כנראה הדבר מופיע בכמה ספרים, שעלינו לשבח' התלונן לפני הקב"ה, למה שמת אותי בסוף התפילה? האנשים עוזבים והולכים. אמר הקב"ה, טוב, אני אפייס אותך, ובתפילת ראש השנה, אני אשים אותך באמצע המוסף. אז, כבר אף אחד לא ילך. אומרים אותו באימה וביראה, ברתת וביזע.

אבל כמובן, שזה אינו אמת. אלא אדרבה, אנשי כנסת הגדולה תיקנו לומר את עלינו לשבח, בתפילת מוסף של־ר"ה. שם זה מקומו. ומה שאומרים זאת אחרי התפילה, כנראה זהו מנהג שנקבע בכמה ארצות, בדורות הראשונים. [בהמשך נראה בס"ד, כי י"א שנתייסד כבר בזמן חז"ל, ע"י ריו"ח בן זכאי, או רבי נחוניא בן הקנה וכו']. ואח"כ נתפשט לשאר כל תפוצות ישראל. אבל הקדמונים, לא כתבו זאת. רס"ג, והרמב"ם, ועוד כמה

ראשונים, לא מזכירים את הדבר. אמנם, נהגו לומר זאת, אבל הדבר אינו מתקנת אנשי כנסת הגדולה. ההיפך, במוסף של־ר"ה, זהו המקום העיקרי.

צריך לחזק את העניין הזה, כי לצערינו האנשים מזניחים אותו. צריכים לדעת, שתפילת עלינו לשבח, היא חשובה מאד. ומה ששמו אותה בסוף התפילה, זה לא בגלל שאיננה חשוב, אלא אדרבה, בכדי שיהיה לאדם חיזוק גדול בסיום התפילה, לפני שהוא יוצא כעת מבית הכנסת, לעולם הגדול.

אצל הרמב"ם, סיום התפילה הוא בפסוק, פִּי כָּל הָעַמִּים יִלְכוּ אִישׁ בְּשֵׁם אֱלֹהָיו, וְאַנְחָנוּ נִלְךָ בְּשֵׁם יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד [מיכה ד', ה']. גם את זאת, בכוונה קבעו זאת לסיום, כיון שכעת האדם יוצא אל הרחוב ופוגש אנשים, הוא פוגש גויים וכל מיני בריות משונות, אם כן שידע, פִּי כָּל הָעַמִּים יִלְכוּ אִישׁ בְּשֵׁם אֱלֹהָיו, אל תתפעל ואל תתרגש, וְאַנְחָנוּ נִלְךָ בְּשֵׁם יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד, הדרך של־עם ישראל היא נצחית. כולם ילכו לאבדון, לא יצא מהם כלום. לכן קבעו לומר זאת בסוף התפילה, בתורת חיזוק לאדם.

גם כעת אצלנו, אומרים את הפסוק הזה, בסיום תפילת 'מודה אני' שאומרים לאחר הלימוד.

בכל אופן, לאחר מכן בדורות האחרונים, כבר הראשונים מזכירים זאת, שמוסיפים לומר את 'פיטום הקטורת' ועלינו לשבח, קבעו את עלינו לשבח' בסוף התפילה, בגלל חשיבותו.

מספרים שהסולטן התורכי, שמו היה סלים, ביקש מהרופא שלו היהודי, ר' משה המון, שיתרגמו לו את תפילת עלינו לשבח לתורכית, כיון שהוא לא מבין את לשון הקודש. כאשר שמע את התפילה הזאת, הוא כל כך התרגש והתפעל, עד שאמר, כי לא צריך תפילה יותר מזה [כמובא בס' אוצר דינים דף פ' אות ע"ז]. אבל זאת, כיון שהוא שמע את התפילה בפעם הראשונה, לכן הוא כ"כ

שערי יצחק – השיעור השבועי

אבל אמרתי לעצמי, מעניין כיצד האדם הזה, 'הצדיק' הזה, איך הוא אומר את תפילת עלינו לשבח? הסתכלתי וראיתי, כי באמצע עלינו לשבח, בסוף מנחה, הוא יצא מבית הכנסת. תוך כדי שהוא אומר, ממלמל, 'עלינו לשבח'. הוא עוד לא גמר, עוד לא הגיע לפסקת 'על בן נקוה לך', וכבר הוא מחוץ לבית הכנסת. נו, זהו כבוד התפילה? ועוד יש לך טענות עלינו?

אכן, ישנו ויכוח גדול, האם להגיד עלינו לשבח במנחה. בעל תולעת יעקב אומר, ועוד רבים אומרים כך, שלא להגיד עלינו לשבח, אלא רק בשחרית וערבית. ואנחנו אומרים, כי עדיף שלא להגיד זאת, למרות שרבינו האר"י ז"ל ממליץ לומר גם במנחה. רבינו האר"י אמר כך, על פי הסוד, כיון שישנו עי"ז העניין של אורות המקיפים. אבל 'הנח להו ולדכוותיהו', כי בודאי שהם אמרו זאת בכוונה. לצערינו, האנשים אומרים תפילות, ואינם מכוונים למה שהם אומרים. אם הדבר נידוש, אזי האדם לא שם לב מה הוא אומר.

זהו כפי שכותב בעל שדי חמד [ערך וי], לגבי הוידוי. הוא אומר, כי גם אם ישנו עניין להגיד את הוידוי בכל יום, ובפרט בשחרית ובמנחה, זה דבר קשה, כיון שזהו וידוי, שבו האדם מתודה. כבר מהר"ץ כותב בעץ חיים וח"א דף נ"ח ע"א, שהוידוי צריך להיות מלב ומנפש. והחיד"א כותב [בספרו "דבש לפי" מערכת וא"ו אות ב'], שמי שלא אומר את הוידוי בכוונה, צריך וידוי על וידויו. הוא מוסיף לעצמו, חטא נוסף. יותר טוב היה, שהוא לא יגיד.

לכן אבותינו בנוסח בלדי, קבעו לומר את הוידוי, רק בשני ובחמישי. שחרית בלבד. כאשר האדם אומר זאת פעמיים בשבוע, פחות או יותר הוא מתעורר. אבל אם זה יהיה נידוש, פעם ועוד פעם, וגם בק"ש שעל המטה, כבר לא שמים לב למה שאומרים. לכן אומר בעל שדי חמד, כי היה עדיף שלא לומר זאת בכלל, מאשר לומר זאת, כיון שאנחנו רק מוסיפים

התפעם. אבל לצערינו, אצלינו זה כבר נידוש, ולא מרגישים ולא חושבים. אם היינו מתבוננים, מה אנחנו אומרים, אזי היינו מתרגשים.

לכן, אינני ממליץ לומר את עלינו לשבח, לאחר כל תפילה ותפילה. דהיינו, גם בתפילת המנחה. הרי ישנם חילוקי דעות, בין המפרשים, לגבי העניין הזה. אבל אנחנו התימנים, אומרים עלינו לשבח, רק אחרי שחרית ואחרי ערבית. אבל אחרי מנחה, איננו אומרים.

זכורני שהייתי פעם באיזה מקום, והיה שם מישהו, שפתאום התריס נגדנו, 'למה אתם לא אומרים עלינו לשבח במנחה?' אמרתי לו, מחילה מכבודך, ישנם שלשה טעמים, לעניין הזה.

ראשית, 'עלינו לשבח', זאת תפילה על יחוד ה'. א"כ, היכן שאומרים קרית שמע, אומרים גם עלינו לשבח. דהיינו, בשחרית ובערבית. אבל במנחה, אין קרית שמע, ולכן לא תיקנו לומר אז עלינו לשבח.

דבר שני, התפילה הזאת ניתקנה, כנגד העובדים לשמש ולירח. השמש זורחת, בשחרית. והירח, בערבית. לכן תיקנו לומר זאת, רק בשחרית ובערבית. אבל במנחה, שזה אינו זמן הזריחה, ולא זמן יציאת הירח, אין טעם לומר אז עלינו לשבח.

דבר שלישי, בדרך כלל, תפילות מנחה וערבית, הן סמוכות. והרי עלינו לשבח, זהו סוף התפילה. א"כ, כפי שכאשר מתפללים שחרית ומוסף, לא אומרים 'עלינו לשבח' לאחר תפילת שחרית, כיון שיש את תפילת מוסף אחריה, ה"ה לגבי מנחה. וכיון שבד"כ מתפללים מנחה וערבית סמוכות, א"כ אפי' כאשר זה לא סמוך, לא נהגו לומר. הדבר בבחינת, 'לא פלוג רבנן'.

חטא על פשע. אבל הוא אומר, מה נעשה שכבר אבותינו קבעו והנהיגו כך, איננו יכולים לבטל מה שקבעו הדורות הראשונים. אבל, על כל אדם להשתדל, לומר זאת בכוונה.

טוב, מי שאבותיו כבר נהגו כך, אכן אין לו ברירה. אבל אנחנו התימנים, שאבותינו לא נהגו זאת, ברוך ה' נפטרנו מן הצרה הזו, ואין צורך לומר וידוי, רק בזמנים מיוחדים.

אותו הדבר, לגבי 'עלינו לשבח'. תגיד את המזמורים, 'מזמור לדוד', 'משכיל לדוד', שאת זאת אומרים רק פעם אחת ביום, ואת 'עלינו לשבח' תגיד בשחרית ובערבית, ותאמר זאת בכוונה, כפי שצריך, וכך יהיה טוב, כיון שהדבר שלא נכנס אצלך בתורת שיגרה.

דברי חיזוק להימנע מדיבורים או יציאה מביהכ"ז
קודם סיום עלינו לשבח.

מהרי"ץ זיע"א [עץ חיים דף פ"א ע"ב, ובפסקי מהרי"ץ ח"א דף שק"ד], מביא את חשיבות תפילת 'עלינו לשבח'.

אני מדגיש זאת, כי לצערנו אני רואה אנשים, שהגיעו ל'ברכו', ענו ברוך וכו', והנה הם 'ברחו'. הם כבר עזבו, את בית הכנסת. וישנם כאלה, שהם מדברים ומפטפטים אז. צריכים ללמוד את הלקח. אינני אומר מוסר לאחרים, אלא בעיקר לעצמי. אבל הדבר מחליש, כאשר אתה רואה אנשים המזלזלים בכך. ישנה חובה, שכולם יתחזקו בעניין זה.

לצערנו, לפעמים צריכים להשתיק את האנשים, להגיד שְׁשֵׁשׁ, אבל ישנה בעיני של בוש. לפעמים ישנם אנשים מכובדים, העושים דברים שאינם מתאימים, ואם תעיר להם, ח"ו עלול להיות מכך מחלוקת. מי יודע מה יוצא מכך? אבל, יש פתרון לעניין זה. דהיינו, אם אתה רואה מישהו, שהוא נמצא בכיוון אחד ומדבר, אל תעליב אותו, אלא תעשה שְׁשֵׁשׁ

לכיוון הצד השני, כביכול שם ישנו מישהו שדיבר, והוא כבר יבין לבד. זהו על דרך מה שאומרים, 'גוערים בקטן, והגדול מבין מאליו'. הוא יבין זאת לבדו. אבל, אסור לעבור על כך וכיוצא בכך בשתיקה, כי ח"ו מי יודע אם לא ניתבע על כך. מי שיש בידו למחות ואינו מוחה וכו'.

שאלה מהקהל: הבעיא מתחילה מכך, שהם שינו מהמנהג, הם לא מקשיבים לאמירת עלינו לשבח מפי הש"צ, אלא כל אחד אומר זאת לעצמו. ממילא, הם כבר גמרו לומר זאת, לפני שסיים הש"צ, ולכן הם מדברים.

תשובת מרן שליט"א: נכון. אבל זה נקרא שהם 'בלעו' את זה, אבל לא אמרו. זהו זלזול. ראשית, כי הש"צ עדיין אומר זאת. אינך יכול לזלזל, באמצע שהוא אומר. אפילו אם אמרת זאת, בשיא הכוונות. אבל הדבר פשוט, שאם האדם אומר זאת במהירות, אינו אומר כפי שצריך. א' זה אינו כבוד התפילה, גם אם היו מכוונים. ב' הדבר ברור, שהם עושים כך, כיון שהם רוצים למהר.

מהרי"ץ כותב [בעץ חיים שם] כך, בפרקי רבי אליעזר אומר, שבח גדול יש בעלינו לשבח, על כן צריך לאמרו מעומד.

לכאורה, מדוע קבעו לומר את תפילת 'עלינו לשבח' מעומד? למה בעמידה? אלו תפילות קבעו, לומר אותן בעמידה? כידוע, הריב"ש בתשובותיו אומר, שמצד הדין אין שום פיסקא בתפילה, שחייבים לעמוד בה, חוץ מתפילת שמונה עשרה. כגון לא בקדיש, שאנחנו התימנים בלא"ה לא נוהגים לעמוד אז, ולא ב'ברוך שאמר', שנוהגים לעמוד, ולא כמו אלה הנוהגים לעמוד ב'ויברך דוד', או בכל תפילה אחרת שעומדים בה, זאת אינה חובה, אלא ישנם 'עניינים'. אפילו לגבי הלל, אין מקור בגמרא, שצריך לעמוד באמירת ההלל. גם הרמב"ם לא מביא זאת, שצריך לעמוד בהלל. הגאונים כותבים כך, כמדומה.

ובאותה שעה הקב"ה כועס. לכך אנו אומרים זה השבח, לומר שאין אנו כמותם. ושמעתי, שכל האומר, ניצל מן האף שהקב"ה כועס באותה שעה. שכן מניין תיבות עלינו לשבח, אף, עכ"ל. בתפילת 'עלינו לשבח', ישנן שמונים ואחת מלים, בגימטריא א"ף, דהיינו כעס.

אם כן, את הקטע הראשון, 'עלינו לשבח וכו', חיבר יהושע. את הקטע השני, 'על כן נקוה לך וכו', חיבר עכן. זהו עניין נוסף [עניין בשיעור הבא]. אבל הושע, דהיינו יהושע, חיבר את תפילת 'עלינו לשבח', והוא רמז את שמו למפרע. בכדי שלא לפרסם שהוא כתב זאת, הוא רמז את הדבר בעקיפין, ה"א במלה 'הוא אלהינו', ואח"כ אחורה, ז'אנחנו משתחווים', 'שלא עשנו כגויי הארצות', 'עלינו לשבח', זהו ר"ת הושע.

לכאורה, מה לגבי האות יו"ד, של יהושע?

הבאתי בס"ד בנפלאות מתורתך [פרשת שלח דף רפ"ג], בשם משנת רבי אליעזר, בתחילה גידלו משה, וקרא לו יהושע. כיון שניתנה לו שדרה, חזר הוא וקרא את עצמו הושע, שראה עצמו כעין נערו. דהיינו, יהושע השאיר עדיין את שמו הושע, כיון שהוא לא רצה להתפאר בשם יהושע. לכן, מבחינת עצמו, שמו הושע. אבל חושבני, כי אין חובה לומר כך. ותכף נראה בס"ד, היכן בכל זאת רמוזה האות יו"ד של יהושע.

תפילת 'עלינו לשבח', מתחילה באות ע"א, ונגמרת באות דל"ת, 'אין עוד'. זהו ר"ת עד. קבעו לומר זאת בסוף התפילה, כיון זהו עדות על התפילה. אותו הדבר, בפיסקא 'על כן נקוה לך', זה מתחיל באות ע"א, ונגמר ג"כ באות דל"ת, 'אין אחד ושמו אחד', או 'תמלוך בכבוד', לאלה הסוברים ששם הוא הסיוס. א"כ יוצא, כי זהו 'עד' ועוד 'עד', אלו שני עדים, המעידים על התפילה. לכן, זאת חתימת התפילה.

בשבלי הלקט [סי' קע"ג] מביא טעם למצות קריאת ההלל מעומד, על שם הכתוב הַלְלוּ עֲבָדֵי יְיָ שְׁעִמְדִים בְּבֵית יְיָ [תהלים קל"ה, א'–ב']. כלומר, הללו את השם בעמידה, לפי שההלל עדות שבוחו של מקום ונפלאותיו ונסיו שעשה לנו, ומצות עדות בעמידה, שנאמר [דברים י"ט, י"ז] וְעַמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים, ובעדים הכתוב מדבר. וכן היו קורין אותו בעזרה על שחיטת הפסחים בעמידה, שהרי אין ישיבה בעזרה וכו' יעו"ש. אבל בתורת חובה, מצד הדין, אין שום דבר שחייבים לעמוד בו, רק בתפילת שמונה עשרה. ואם ישנם דברים, שהנהיגו לומר אותם בעמידה, זהו בגלל חשיבותם. לכן אומרים את עלינו לשבח דוקא בעמידה.

ותמצא 'עלינו', עולה בגימטריא 'מעומד'. וצריך לאמרו בכוונה גדולה, ויש בו כמה סודות ורמזים, וכוחו גדול. ויש מדקדקים שאומרים אותו בכל יום שבע פעמים, בין ביום בין בלילה. שבע פעמים ישר, ושבע פעמים למפרע. פעם ישר, ופעם למפרע. שמתחילים עוד אין מתחת וכו'.

שמעתם? ישנם מדקדקים, האומרים זאת שבע פעמים ישר, ושבע פעמים הפוך. אנחנו לכל הפחות נאמר זאת פעם אחת, כפי שצריך. לפחות פעם אחת ביום.

ויהושע תיקן זה השבח הגדול, כשכבש יריחו, ואמרו שבע פעמים ישר והפוך, ובו הפיל שבע חומות של יריחו. והוא מסוגל לכל דבר ועניין, מצרה וצוקה שלא תהיה ולא תבוא, לומר אותו ישר והפוך. ויהושע חתם בו בתחילת עניינים, קטנות שמו, 'הושע' ברמז למפרע. ע"אין של 'עלינו'. ש"ן, 'שלא שמנו'. וא"ו, ז'אנחנו משתחווים'. ה"א, הוא אלהינו. ומרוב ענותנותו, לא רמז שמו שלם, כי אם הושע. ולא חתמו בסדרו, אלא למפרע. עיין סדר היום.

וכתב מהר"י ונה ז"ל, ומה שנהגו לאמרו בבוקר ובערב, לפי שבאותה שעה אומות העולם משתחווים לשמש בעת זריחתה ושקיעתה,

ישנם הגורסים, זעל כן נקוה לך, בתוספת האות וא"ו. ויש טוענים, שאם אתה אומר זעל כן, אתה מקלקל בכך את הרמז. כיון שאם זה 'עד' 'עד', על ידי שאתה מוסיף וא"ו, במלה זעל כן נקוה לך, אתה מוריד בכך את הרמז.

ברם, זאת אינה קושיא. כיון שבידוע, כאשר עושים ראשי תיבות, לא מתחשבים באותיות השימוש. ממילא, גם אם אתה אומר זעל כן, זאת אות וא"ו שימושית. המלה בעצמה היא 'על כן, ממילא זה ר"ת 'עד'.

ראיה לכך, ממה שמביא החיד"א בספר מדבר קדמות בשם ספר הרוקח, לגבי הפסוק, וַיְהִי חַיִּי שְׂרָה מֵאָה וּגו' ובראשית כ"ג, א"ו, שזהו ר"ת משיח. לכאורה, כיצד להבין זאת? הפסוק אומר, ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה וגו', האות מי"ם, במלה 'מאה', והאות שי"ן במלה 'שרה', והאות חי"ת במלה 'חיי' יעו"ש. אבל, האות יו"ד, במלה זיהיו'. לכאורה, מה עם האות וא"ו, שבתחילת המלה זיהיו'? אלא, לא מתייחסים לאות וא"ו, כיון שהיא אות שימושית. אותו הדבר בנ"ד, זידעת היום והשבות אל לבבך, יש את האות יו"ד, במלה 'ידעת', והאות וא"ו היא שימושית.

ברם לכאורה, ישנה כאן שאלה.

מהרי"ן כותב בשם מהרי"ו, ומה שנהגו לאמרו בבוקר ובערב, לפי שבאותה שעה אומות העולם משתחווים לשמש בעת זריחתה ושקיעתה, ובאותה שעה הקב"ה כועס. בשלמא בדורות ההם, אין הכי נמי. אבל היום בזמנינו, וכי ישנם אנשים המשתחווים לשמש ולירח? אינני יודע, האם ישנם כאלה. וגם אם יש, אולי במקומות נדחים בעולם, מקומות שלעבודה זרה, אבל מסתמא שהם מעטים מאד. א"כ, כיצד אנחנו אומרים, שאנו אומרים זאת בערבית ובשחרית, כנגד העובדים לשמש ולירח? מה זה קשור לזמנינו? וכי הדבר ניתקן כך, רק בזמנם? לכאורה, הדבר לא נוגע אלינו.

אבל חושבני, כי ישנו כאן רמז גדול מאד.

אם אתם יודעים, ישנם כאלה אצל האשכנזים, שכאשר הם אומרים את המלים 'שהם משתחווים להבל וריק', הם פונים לאחוריהם ויורקים.

הערה מהקהל: זה חב"ד.

תשובת מרן שליט"א: לאו דוקא. הדבר מובא בכמה ספרים. זהו דבר ישן, המוזכר כבר בשל"ה ובטורי זהב. בכל אופן, הם לא יורקים יריקה של ממש, כי אסור לירוק בבית הכנסת, וגם משום 'הרק בפני חבירו', אלא הם יורקים רק קצת.

והעניין הוא, כי ישנו כאן רמז. המלה 'ריק', בגימטריא יש"ו. והמלה 'אל אל לא', בגימטריא מחמד. אם כן, מה שהביא מהרי"ן בשם מהרי"ו, 'המשתחווים לשמש ולירח בעת זריחתה ושקיעתה', ישנו כאן רמז לאומות העולם, הנצרים והישמעאלים. שהרי הלוח של נצרים, הולך לפי השמש. והלוח של-ערבים, הולך לפי הירח. הדבר נרמז בתפילה הזאת, לאלו הנמשלים לשמש ולירח, דהיינו הנצרים והישמעאלים.

המפרשים פחדו לכתוב בהדיא את העניין הזה, הם לא גילו זאת, אלא רק ברמז.

מובא בספר פסקי תשובות [סי' קל"ב, דף פ"ג, הערה ל"ז] כך, קיבלנו קבלה אמיתית מרבינו יאשיה הפרוש, ואין ראוי לכתוב בכתב, יי הנסתרות לי"י אלהינו. אך בכלבו [סי' קכ"ב] גילה מעט הדברים, וכותב ורי"ק גימטריא, ו'לא אל לא' גימטריא, ואינו מפרט מה הגימטריא, וגם זה מפני פחד הצנזור. הם לא מסבירים, מה היא הגימטריא?

אבל כפי שאמרנו, המלה 'ריק', היא בגימטריא יש"ו. והמלים 'אל אל לא', אמנם מספרם יוצא 93, והמלה 'מחמד' היא בגימטריא 92, אבל ישנה כאן גם תוספת, עם

הכולל, א"כ זה עוד אחד. והסיבה שזה עם הכולל, כיון שהישמעאלים אינם עובדים עבודה זרה, אלא הם מאמינים בא"ל אחד. כך צריך להסביר. א"כ בעצם, כאן נרמז הרמז הזה.

כפי שאמרנו מקודם, הדבר כתוב בפרקי דרבי אליעזר, ואולי בעז"ה עוד נדבר על כך, ונברר את מקורות העניין.

בכל אופן צריך לדעת, כי התפילה הזאת, חשובה מאד. כתוב בספרים, שיש בה דברים נשגבים, ומעלות מיוחדות. ובפרט אם הוא יאמר אח"כ את הפסוקים, אל תירא מפחד פתאום וגו', שזאת סגולה להינצל מפגעים רעים. לכן, הדבר חשוב מאד, ואיש לרעהו יאמר חזק.

לפעמים מישהו בא לדבר איתך, ולא נעים לך שלא לענות לו. אבל, תעשה לו רמז, שיחכה וימתין, לא נורא, עוד דקה או שתיים, בכדי שח"ו לא יהיה זלזול בתפילה חשובה כזאת. והמקום ברוך הוא ישמע תפילותינו ויענה עתירתינו בקרוב, אכ"ר.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר, נערך והגה לפי הבנת העורך. השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו, הוסיף עניינים וציין מקורות, שיפר ותיקן דברים רבים, אולם מפאת העומס הרב המונח על כתפיו, נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו.

לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א. הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.

ניתן להקדיש את הוצאת השיעור לע"נ, או לרפואה, הצלחה ופרנסה טובה.
פרטים בטלפון: 050-4140741